

Magdalena Grabowska

Wiara w Boga źródłem poczucia bezpieczeństwa w życiu : metaforyczna perspektywizacja pojęcia wiara w Boga w kontekście bezpieczeństwa na podstawie wywiadów bezpośrednich

Rocznik Teologiczny 57/1, 77-92

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wiara w Boga źródłem poczucia bezpieczeństwa w życiu: metaforyczna perspektywizacja pojęcia wiara w Boga w kontekście bezpieczeństwa na podstawie wywiadów bezpośrednich

Słowa kluczowe: językoznanstwo kognitywne, metafora, profil semantyczny, wiara w Boga

Wstęp

Artykuł porusza problematykę językowego obrazu wiary w Boga. Warto już we wstępie zaznaczyć, że nie zawsze centrum pojęcia wiara wypełnia osobowy Bóg. Bywa, że zamiast słowa *Bóg*, występuje inne słowo, na przykład *siła wyższa*, *uczucie*, czy też *przekonanie*. Przedmiotem artykułu jest metaforyzacja wiary w Boga, jako źródła poczucia bezpieczeństwa w życiu osób wierzących. Swoje rozważania opieram na materiale pochodzącym z **wywiadów**, które obecnie przeprowadzam w gronie chrześcijan różnych odłamów. W wypowiedziach niektórych osób można zauważyć tendencję do postrzegania wiary jako źródła bezpieczeństwa, nierzadko ratunku, pomocy, czy też spokoju.

Wiara, ta, o której mówią badani, nosi znamiona czegoś niezbędnego w życiu, a w niektórych przypadkach nawet warunkującego przetrwanie. Na tej podstawie można sądzić, iż jest ona przysłowiową ostatnią deską ratunku, a więc źródłem ostatecznej pomocy, zabezpieczeniem na przyszłość, ratunkiem w chwilach trudnych, w momentach załamania, czy depresji. Dodam również, że w materiale widoczna jest pewna stopniowalność postrzegania wiary w ramach kategorii bezpieczeństwa. Dla jednych wiara stanowi niezbędny element, coś, bez czego nie wyobrażają sobie swojego życia, dla innych zaś wiara nie rodzi tak silnych i wyrazistych uczuć i skojarzeń, jest natomiast źródłem spokoju i poczucia bezpieczeństwa.

* Dr Magdalena Grabowska jest pracownikiem Katedry Lingwistyki Stosowanej i Translatoryki Uniwersytetu Gdańskiego.

Konceptualizacja *wiary* przynosi dość różnorodny obraz tego pojęcia. Choć w gronie tych osób, dla których wiara kojarzy się z bezpieczeństwem, znakomita większość uznaje ją za ostateczną instancję i punkt odniesienia w życiu, to jednak nie wszyscy jawnie utożsamiają wiarę z bytem osobowym, to jest z Bogiem. Wydawałoby się natomiast, że skoro badane osoby deklarują swoją przynależność do różnych denominacji chrześcijańskich, to uzasadnione jest przypuszczenie, że swoją wiarę, może nie do końca świadomie, ale jednak lokują w Bogu Abrahama, Izaaka i Jakuba¹.

Na podstawie zebranych wypowiedzi, kształtuje się obraz wiary, jako pojęcia z jednej strony abstrakcyjnego, z drugiej zaś jako bytu bardziej namacalnego, jako pewnego celu i opoki w życiu. Osoby wyznania katolickiego częściej niż osoby wyznania protestanckiego wskazują na wiarę w Boga jako na źródło bezpieczeństwa i spokoju w życiu. W wypowiedziach osób utożsamiających się z Chrześcijaństwem z nurtu protestanckiego, wiara w Boga nie konotuje tak wielu skojarzeń z poczuciem bezpieczeństwa. Po drugie, jeśli wspomina się o bezpieczeństwie, to w sposób bardzo jasny wynika ono z osobistej relacji z żywym i osobowym Bogiem.

W niniejszym artykule stawiam sobie za cel omówienie rozwoju tytułowej metaforyki pojęcia *wiary w Boga*, na przykładzie konkretnych wypowiedzi uzyskanych w trakcie prowadzonych badań. Punktem wyjścia nie jest dla mnie żadna z dotychczas sformułowanych definicji wiary. Staram się spojrzeć na badanych, i na to co mówią, bez uprzedzeń oraz bez założeń wstępnych. Analizę materiału badawczego przeprowadzam z uwzględnieniem profili semantycznych opisanych w literaturze z nurtu kognitywnego, zwłaszcza w książkach oraz artykułach autorstwa Ronalda Langackera i Jerzego Bartmińskiego. Wyłoniony schemat metaforyczny – WIARA W BOGA TO ŹRÓDŁO BEZPIECZEŃSTWA – stanowi podstawę do wyodrębnienia profili, które uwypuklają różnorodną realizację tego schematu w języku badanych. Biorąc pod uwagę tytułową metaforę oraz obecny stan badań, jak dotąd udało mi się wyodrębnić ogólne profile, które nazywam i porządkuję w następujący sposób:

a) WIARA W BOGA JAKO ŹRÓDŁO ZDROWIA

- Wiara w Boga jako źródło zdrowia psychicznego.
- Wiara w Boga jako źródło zdrowia duchowego.

¹ Zob. Wj 3,5-6.

b) WIARA W BOGA JAKO OCHRONA W ŻYCIU

- Wiara w Boga jako zabezpieczenie przed popełnieniem błędów.
- Wiara w Boga jako zaufanie w prawdziwość bożego słowa.

Staram się ujawnić, w jaki sposób *wiara* jest profilowana w myśleniu i języku ludzi wierzących. Możliwe warianty postrzegania i wyrażania tytułowej zależności, dadzą szerszy obraz konceptualizacji pojęcia *wiary w Boga* wśród osób wierzących.

1. Podstawy teoretyczno-metodologiczne

1.1. Zarys koncepcji metafory pojęciowej

Metaforyzacja to stały zabieg rozszerzania zakresu znaczeń słów w języku. Jest to proces oparty na podobieństwie pomiędzy niepowiązanymi domenami pojęciowymi. J. Rozwadowski² twierdził, że „nie uchodzi wcielać metafor (...) do szczególnych zmian znaczenia”, gdyż „znaczną ich część stanowi zjawisko powszechne”. G. Lakoff i M. Johnson³, twórcy teorii metafory pojęciowej (Conceptual Metaphor Theory, CMT), kontynuują takie spojrzenie na metaforę. Zaznaczają oni, że ludzki system pojęć ma charakter metaforyczny, a u podstawy tego zjawiska tkwi twierdzenie, iż pojęcia, które kierują naszym myśleniem, nie należą wyłącznie do sfery intelektualnej, ale, że nasza świadomość i język zależne są w dużej mierze od doświadczeń sensomotorycznych, powstałych w interakcji z otaczającą rzeczywistością. Wynika z tego, że nasze reakcje, a tym samym system stosowanych pojęć, są automatyczne, utarte i schematyczne. Badania nad językiem to dla kognitywistów jedna z metod na odkrycie mechanizmów sterujących ludzkim życiem. Metafora, nazwana przez G. Lakoffa i M. Johnsona pojęciową, ukazuje powszechność relacji pomiędzy dwoma dziedzinami – źródłową (*source domain*) i docelową (*target domain*). Dziedzina źródłowa najczęściej zawiera zjawiska fizyczne, konkretne, łatwe w percepcji, natomiast dziedzina docelowa jest zwykle bardziej abstrakcyjna, czyli mniej ugruntowana w doświadczeniu. Musi ona zatem korzystać z treści dziedziny źródłowej, gdyż braki w jej własnych zasobach terminologicznych uniemożliwiają samodefiniowanie.

² J. Rozwadowski, *Semazyologia czyli nauka o rozwoju znaczeń wyrazów. Jej stan obecny, zasady i zadania*, [w:] Eos, 1903, s. 17-111.

³ G. Lakoff, M. Johnson, *Metafory w naszym życiu*, przeł. T. Krzeszowski, Warszawa 1988.

1.2 Kilka słów o profilowaniu pojęć w języku

Za pomocą metafor, tradycyjne definicje pojęć rozszerzają się oraz modyfikują. Metaforyzacja jest zatem zabiegiem wpływającym na kształtowanie się profili semantycznych w języku. Na kognitywną definicję pojęć składają się dwa elementy: denotacja, czyli rzeczywisty przedmiot oraz obrazowanie (w etnolingwistycznym ujęciu ten drugi element odpowiada właśnie profilowi). Odmienne wymodelowany jest tylko językowy obraz, który jest wariantem znaczenia, a więc profilem⁴.

K. Waszakowa⁵ twierdzi, że profilowanie ma charakter uniwersalny, w tym sensie, że może zachodzić na wszystkich poziomach języka. Według R. Tokarskiego, można również mówić o tak zwanym profilowaniu kulturowym. „Jest to kulturowo zinterpretowany obraz świata, utrwalony w jednostce leksykalnej, w ugrupowaniach (polach) leksykalnych, a także (...) w kategoryalnych związkach gramatycznych”⁶.

Zabieg profilowania ściśle wiąże się z warstwą konotacyjną języka i stanowi część procesu *obrazowania* w języku (*construal*)⁷. Warto wspomnieć, że konotacja należy do niedefinitywnej przestrzeni znaczenia słowa. Jako element noszący znamiona kultury, ukazuje zdroworozsądkowy i potoczny sposób myślenia użytkowników języka. W efekcie profilowania wyłania się *profil*, który zawiera wyodrębnione warianty znaczeń, ale również, a może i przede wszystkim, warianty wyobrażenia przedmiotu hasłowego⁸. Obrazowanie w języku jest dla R.W. Langackera sprawą kluczową, ponieważ znaczenie wyrażenia nie składa się tylko i wyłącznie z samej treści semantycznej, ale również z określonego sposobu postrzegania tej treści. Jest to subiektywna operacja pojęciowo-językowa, kształtująca obraz przedmiotu poprzez ujęcie go w określonych aspektach (podkategoriach, fasetach). Co więcej, profil stanowi centrum zespołu pojęć, do którego należą: punkt widzenia, aspekt, rama doświadczeniowa oraz scena⁹. U R.W. Langackera, profilowanie jest elementem obrazowania (*imagery/con-*

⁴ J. Bartmiński, *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin 2007, s. 96

⁵ K. Waszakowa, *Słotwórzczy aspekt procesów profilowania*, [w:] *Profilowanie w języku i tekście*, red. J. Bartmiński, R. Tokarski, Lublin 1998, s. 105.

⁶ R. Tokarski, *Kulturowe i tekstotwórcze aspekty profilowania*, [w:] *Profilowanie w języku...*, dz. cyt., s. 40.

⁷ R. W. Langacker, *Cognitive grammar. A basic introduction*, Oxford 2008, s. 55.

⁸ J. Bartmiński, S. Niebrzegowska, *Profile a podmiotowa interpretacja świata*, [w:] *Profilowanie w języku i tekście*, red. J. Bartmiński, R. Tokarski, Lublin 1998, s. 217.

⁹ J. Bartmiński, dz. cyt., 2007, s. 99; J. Bartmiński, dz. cyt., 1998, s. 212.

strual) i oznacza wyróżnienie (uwypuklenie) pewnej struktury semantycznej z tak zwanej bazy kognitywnej (treści pojęciowej).

Profile to zatem części wydzielonych znaczeń, które stanowią formę kształtowania treści bazowej¹⁰. W procesie ich wyodrębniania wybiera się składniki kategoryzujące (np. BŁAWATEK może być kategoryzowany jako roślina, kwiat, ziele lub chwast). Warto w tym miejscu dodać, że profil nie jest równoznaczny z polisemią (wieloznaczność słowa), ponieważ nie odnosi się do nazwy rzeczy, jak to jest w przypadku polisemii, a jedynie do wariantów pojęciowych¹¹.

1.3 Kulturowa koncepcja języka

W kontekście rozważań nad konceptualizacją pojęcia *wiara w Boga*, należałoby wziąć pod uwagę interesujący projekt polskiej etnolingwistyki, a mianowicie koncepcję kulturowej teorii języka. Jej propagatorem jest J. Anusiewicz. Teoria ta głosi, że język spełnia w społeczeństwie szereg bardzo ważnych i zasadniczych funkcji w stosunku do kultury. J. Anusiewicz¹² podaje, że można mówić o językowej wizji kultury, takiej, która jest postrzegana przez pryzmat języka. Koncepcja ta zmierza do pełniejszego i bardziej wszechstronnego zrozumienia człowieka i jego istoty, w tym do zbadania zakodowanego w języku ujęcia rzeczywistości, jak też systemu aksjologiczno-normatywnego. Badacze z tego kręgu pragną odpowiedzieć na pytanie, jaka jest kultura zawarta w języku i przez ten język dostępna. Oprócz przyglądania się sposobom komunikacji i rzeczywistości myśli, ważne okazuje się badanie konceptualizacji i strukturalizacji rzeczywistości językowej, jej kategoryzacja, taksonomizacja, jak też i sposób jej oglądu¹³. Język jest widziany jako najważniejszy fakt w obrębie kultury, jej zasadniczy składnik, jak i warunek jej istnienia. M.A. Krąpiec¹⁴ słusznie twierdzi, że cała ludzka działalność wyrasta ze zdroworozsądkowych zasobów języka naturalnego.

¹⁰ J. Bartmiński, dz. cyt., 2007, s. 82.

¹¹ Z wieloznacznością mamy do czynienia w przypadku słowa „Kania” – „kania” jako grzyb i „kania” jako ptak; w przypadku definicji istoty ludzkiej w następujący sposób: *człowiek jako istota społeczna oraz jako człowiek organizm biologiczny* mamy do czynienia z wariantami pojęciowymi, a nie z wyrazami będącymi nazwami (*tamże*).

¹² J. Anusiewicz, *Kulturowa teoria języka. Zarys problematyki*, [w:] *Język a kultura*, T. I, red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński, Wrocław 1991, s. 18.

¹³ *Tamże*, s. 19

¹⁴ M. A. Krąpiec, *Język i świat realny*, Lublin 1985, s. 9.

2. Opis badania

Przy analizie języka naturalnego oraz systemu pojęć ludzkich, warto skorzystać z metod badań terenowych. W swoich badaniach odwołuję się do metodologii jakościowej, która mieści się na pograniczu etnografii. Ten nurt badań stawia sobie za cel badanie tego, co niewidoczne, choć bliskie człowiekowi¹⁵. Badacz nie stosuje żadnych specjalnych narzędzi, jedynie swoją własną osobę. Choć tradycyjnie metodologia etnograficzna stosowana jest w antropologii kulturowej, naukach społecznych oraz studiach z zakresu zarządzania, to jednak wydaje się, że można ją z powodzeniem zastosować na obszarze językoznawstwa współczesnego o zabarwieniu etnolingwistycznym, opartym na analizie języka potocznego.

Geertz doszedł do wniosku, że w dzisiejszym świecie granice między naukami społecznymi i humanistycznymi zostały zatarte. Nauki społeczne wkraczają na obszar nauk humanistycznych, czerpiąc z metodologii semiotycznych, czy hermeneutycznych¹⁶. Warto dodać, że dzisiejsza lingwistyka kulturowa wiele zawdzięcza antropologii kulturowej, chociażby takim badaczom jak Bronisław Malinowski, Edward Sapir, czy Franz Boas. Etnografia także wywodzi się z antropologii kulturowej. Jest to metodologia typu indukcyjnego, która opiera się na zbieraniu materiału empirycznego w terenie, bez wstępnych założeń, czy hipotez. Nurt ten charakteryzuje paradygmat interpretacyjny. Empatycznie nastawiony badacz stara się wniknąć w sposób myślenia rozmówców, spojrzeć na rzeczywistość z ich punktu widzenia¹⁷.

Badanie obrazu świata, z jednej strony utrwalonego w języku, z drugiej zaś podlegającego nieustannym fluktuacjom, wymaga dostosowania odpowiednich metod badawczych. Wywiad wydaje się jednym z najlepszych sposobów dotarcia do obrazowania pojęć poprzez język. Daje on badanym możliwość spontanicznego wyrażenia poglądów i przemyśleń. Ponadto, jest okazją, żeby lepiej poznać badanych i ich punkt widzenia; stwarza możliwość obserwacji ludzkich zachowań. Warto również zauważyć, że ma wymiar terapeutyczny,

¹⁵ M. Koster, *Antropologia organizacji. Metodologia badań terenowych*, Warszawa 2003, s. 39.

¹⁶ N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, *Wprowadzenie. Dziedzina i praktyka badań jakościowych*, przeł. K. Podemski, [w:] *Metody badań jakościowych*, red. N.K. Denzin, Y.S. Lincoln, Warszawa 2009, s. 44.

¹⁷ P. Prasad, A. Prasad, *Ethnographic questions and the question of ethnography: Journeying from method to tradition in a pluralistic world*, referat prezentowany podczas konferencji Academy of Management, Research Methods Division, Chicago 1999, [w:] M. Koster, dz. cyt., 2003, s. 46.

ponieważ stanowi okazję do wyrażenia tego, co się czuje, do rozmowy na głębokie i nurtujące ludzi tematy w sposób szczery i wolny od oceny. Wywiad etnograficzny umożliwia dostęp do wiedzy potocznej, czyli do takiego obrazu świata, który jest tworzony przez wieki, który odzwierciedla materialne i duchowe doświadczenie narodu posługującego się danym językiem, a więc jest swoisty dla danej społeczności¹⁸. E. Cassirer, w swojej filozofii form symbolicznych, zwrócił szczególną uwagę na rolę języka potocznego, który jest siedliskiem symboli właściwych ludzkiej kulturze. Twierdził, że „nasze określenia i nazwy wzięte z języka potocznego są (...) kamieniami milowymi na drodze do pojęć naukowych; one pierwsze kształtują nasz pierwszy obiektywny i teoretyczny pogląd na świat”¹⁹. Jest to ważny element łączący metodologię zorientowaną na odkrywanie języka poprzez kulturę oraz etnografię, jako podejście interpretatywne, otwarte, skupione na odkrywaniu poglądów i sposobów życia rozmówców.

2.1 Wywiad strukturyzowany

Moje aktualne badania opieram na materiale pochodzącym z wywiadów strukturyzowanych. Poszukiwanie osób do badania rozpoczęłam w gronie znajomych, w środowisku chrześcijan protestantów. Zachęcona tym doświadczeniem, wysłałam z propozycją wywiadów do studentów w mojej macierzystej jednostce, to jest w katedrze Lingwistyki Stosowanej i Translatoryki Uniwersytetu Gdańskiego. Odzew był niemal natychmiastowy. Na ten moment posiadam **piętnaście** nagranych **wywiadów** i nadal prowadzę badania, aktualnie poszukuję jednak rozmówców w starszym wieku.

Respondenci proszeni są o zapoznanie się z zagadnieniami przed wywiadem, jednakże proszę ich o to, aby nie poszukiwali naukowych definicji pojęć, a jedynie przemyśleli proponowane kwestie. W trakcie wywiadu zadają te same pytania, jednocześnie zachęcając rozmówców do spontaniczności – pytania nie mają ich ograniczać. Obserwuję, że pytania są przydatne i stymulujące. Osoby bardzo chętnie dzielą się swoimi przemyśleniami i doświadczeniami na temat wiary w Boga.

¹⁸ J. Anusiewicz, *Potoczność jako sposób doświadczania świata i jako postawa wobec świata*, [w:] *Potoczność w języku i w kulturze*, red. J. Anusiewicz, F. Nieckula (Język a kultura, t. 5), Wrocław 1992, s. 10.

¹⁹ E. Cassirer, *Essey o człowieku*, Warszawa 1971, s. 228.

2.2 Respondenci

Respondentów poszukuję pośród ludzi deklarujących się jako wierzący chrześcijanie. Nie jest dla mnie ważne, do której denominacji ktoś należy oraz czy jest tak zwanym praktykującym chrześcijaninem, czy nie. Ważne jest, aby osoba uznawała swoją chrześcijańską tożsamość i się do niej otwarcie przyznawała. W gronie, z którym dotychczas miałam sposobność rozmawiać, mieszczą się osoby w przedziale wiekowym 19-50 lat. Przeważającą większość stanowią wyznawcy rzymsko-katolicy. Pozostali badani to osoby deklarujące swoją przynależność do protestantyzmu z nurtu ewangelikalnego²⁰.

2.3 Doświadczenia z terenu

Dotychczasowe doświadczenia z terenu są bardzo pozytywne i zachęcające. Wszystkie osoby, które poprosiłam o wywiad, z chęcią wyraziły zgodę na jego udzielenie. W trakcie rozmów, zauważyłam u niektórych dużą potrzebę ekspresji. Osoby bardzo chętnie opowiadały o swoich spostrzeżeniach, przeżyciach i przemyśleniach. Pytania okazały się niezwykle przydatne, ponieważ pobudzały badanych do mówienia. Nierzadko osoby reagowały bardzo spontanicznie i rozpoczęły swoje opowieści na tematy związane z wiarą.

Z drugiej strony, mogłam zaobserwować, że podanie własnej, osobistej definicji wiary w Boga, stanowiło kłopot dla pewnej grupy osób. Mimo szczerych chęci oraz znajomości zagadnień, o które pytałam, niektórzy badani często się poprawiali, zastanawiali oraz wahali nad odpowiedziami. Ich wypowiedzi były miejscami nieskładne i niestylistyczne. Jednakże w końcu udawało im się zwerbalizować to, jak postrzegają tytułowe pojęcie i czym ono jest w ich życiu. Ten chwilowy chaos mógł wynikać z tego, że byli zaangażowani w kształtowanie tych definicji.

²⁰ Ewangelikalizm jest ruchem międzywyznaniowym, który zrodził się w łonie protestantyzmu konserwatywnego na początku dwudziestego wieku. Akcentuje podstawowe tezy reformacyjne, czyli *Tylko Pismo*, *Tylko Chrystus*, *Tylko łaska*, *Tylko przez wiarę*. Podkreśla konieczność osobistej relacji człowieka z Bogiem przez Chrystusa. W łonie kościołów ewangelikalnych praktykuje się chrzest dorosłych.

3. Analiza i interpretacja wypowiedzi w świetle metafory WIARA TO ŹRÓDŁO BEZPIECZEŃSTWA

3.1 Wiara w kontekście bezpieczeństwa w życiu człowieka

Przeprowadzane badanie wskazuje pewną prawidłowość – niejednokrotnie respondenci wypowiadali się na temat wiary w kontekście bezpieczeństwa. Bliższe spojrzenie na kwestię bezpieczeństwa w życiu skłania do zwrócenia się w stronę piramidy potrzeb A.H. Masłowa. W tej hierarchii potrzeba bezpieczeństwa (*the safety needs*), zajmuje drugi poziom od dołu, zaraz za potrzebami fizjologicznymi (*the physiological needs*). W jednym ze swoich artykułów, A.H. Maslow napisał następujące słowa:

„Praktycznie wszystko wydaje się być mniej ważne niż bezpieczeństwo (...). Człowiek, w stanie niezaspokojenia potrzeb bezpieczeństwa, żyje tak, jakby żył tylko i wyłącznie w celu zaspokajania tych właśnie potrzeb”²¹

Poczucie bezpieczeństwa w życiu spełnia jedną z ważniejszych funkcji. Człowiek dąży do tego stanu niemal w każdym wymiarze bytu i na każdym poziomie aktywności. Ta potrzeba dotyczy naszej fizyczności, psychiki a także duchowości. Choć człowiek jest jednością ducha, duszy oraz ciała, i trudno byłoby oddzielić jedną z nich na stałe od pozostałych, to jednak w zależności od przyjętej perspektywy, lub punktu widzenia, różne wymiary tej jedności są uwypuklane.

3.2 Analiza metaforyczna: WIARA TO ŹRÓDŁO BEZPIECZEŃSTWA

Lokowanie wiary, na tak podstawowym poziomie jakim jest bezpieczeństwo, dowodzi tego, że pojęcie to podlega metaforyzacji. Uzyskane wypowiedzi uwypuklają różne aspekty tego bezpieczeństwa, a więc wymiar psychiczny, duchowy, wymiar ochrony w życiu etc. Kategoryzowanie wiary w Boga w terminach bezpieczeństwa, nadaje jej nowy i interesujący wymiar, taki, którego nie spotka się w definicji słownikowej. Wiara zabezpiecza przed chorobami psychicznymi, przed śmiercią, przed smutkiem oraz wyznacza kierunek w życiu. Wiara chroni człowieka przed popełnieniem błędów i jest źródłem mądrości. Interesujące wydaje się to, że tak niewiele osób otwarcie mówiło o Bogu.

²¹ „Practically everything looks less important than safety, (...). A man, in this state, if it is extreme enough and chronic enough, may be characterized as living almost for safety alone” (A.H. Maslow, *A theory of human motivation*, [w:] *Psychological review*, 50, 1943, s. 370-396).

Większość odnosiła się do wiary jako źródła bezpieczeństwa w kontekście definicji, które sami podali, a więc jako stanu, przekonania, przeświadczenia, uczucia, pewności itp. W tym opisie nieczęsto mówi się bezpośrednio o Bogu. Wiele osób obrazuje wiarę w sposób bardzo abstrakcyjny (stan, siła wyższa, poczucie itd.), z drugiej zaś strony, przypisują jej bardzo konkretne, niemal namacalne funkcje i działanie w ich życiu (pocieszenie, ochrona przed depresją, pokój, radość itd.). Rodzą się pytania: kto jest sprawcą wiary, kto działa, czy wiara sama jest to w stanie uczynić, czy może jest to Bóg, który objawia się w życiu osoby wierzącej i czyni te wszystkie rzeczy?

3.2.1 Gradacja metaforyczna: od spokoju do zabezpieczenia przed śmiercią wieczną

Poniżej zamieściłam bardziej szczegółowe profile metafory *wiara to źródło bezpieczeństwa*, wyłaniające się z analizowanego materiału. Umieszczam je w pewnym porządku aksjologicznym, a ściślej, rozpoczynam od wymiaru związanego z poczuciem spokoju w życiu, a kończę na wymiarze eschatologicznym. Układ przedstawia się następująco:

- WIARA TO ŹRÓDŁO SPOKOJU W ŻYCIU.
- WIARA TO ZABEZPIECZENIE PRZED POPEŁNIENIEM BŁĘDÓW W ŻYCIU.
- WIARA TO NADZIEJA.
- WIARA TO OPARCIE W ŻYCIU.
- WIARA TO ZAUFANIE.
- WIARA TO LEKARSTWO CHRONIĄCE PRZED DEPRESJĄ.
- WIARA TO PEŁNE ZAWIERZENIE BOGU.
- WIARA TO ŹRÓDŁO SPOKOJU PRZED ŚMIERCIĄ.
- WIARA TO ZABEZPIECZENIE PRZED WIECZNYM POTĘPIENIEM.

3.3 Profile semantyczne

W wypowiedziach, które wskazują na wyodrębnione znaczenie, wiara jest pojmowana jako ta, która niesie za sobą różne punkty widzenia odnośnie zabezpieczenia w życiu. Można zaobserwować swoistą stopniowalność w ramach konceptualizacji wiary jako bezpieczeństwa. Jedni uznają ją jako źródło spokoju w życiu, inni zaś, jako jedynie słuszną drogę. Dla niektórych natomiast, wiara,

a co za tym idzie, zawierzenie Bogu, przestrzeganie zasad moralno-etycznych, zabezpiecza człowieka przed gniewem Boga.

Generalnie w wypowiedziach zaobserwować można pewien wspólny trend – dzięki wierze człowiek jest zabezpieczony. Z większą łatwością przetrwa trudne chwile w życiu, uzyska lepsze zrozumienie sytuacji, w których się znajduje, rozwiąże swoje problemy, znajdzie odpowiedź na wiele pytań, zrozumie sens swojego życia na ziemi i rolę, którą ma do spełnienia. Dla osób, które deklarują się jako wierzący chrześcijanie, wiara jest pojęciem spajającym, wszechogarniającym i przenikającym różne dziedziny życia.

Wyróżniłam dwa nadrzędne profile semantyczne, w ramach których rozpatrzę rozumienie wiary jako źródła bezpieczeństwa w życiu. Wyodrębniam wymiar zdrowotny oraz ochronny. W pierwszym wymiarze występują dwa podschematy, to jest wymiar terapeutyczny psychiczny oraz wymiar terapeutyczny duchowy. Drugi profil okazał się mniej produktywny niż pierwszy, dlatego nie udało się wyodrębnić profili niższego rzędu. Zarówno w profilu psychicznym, jak i duchowym, wiara zabiera lęk, strach, odsuwa niepewność, chroni przed złym samopoczuciem oraz podnosi na duchu. W tym kontekście upatruję terapeutycznego oddziaływania wiary na życie człowieka.

- WYMIAR ZDROWOTNY
 - WYMIAR TERAPEUTYCZNY
 - WYMIAR TERAPEUTYCZNY PSYCHICZNY
 - Ochrona przed depresją
 - Pocieszenie
 - Ochrona przed załamaniem
 - Element niezbędny w życiu
 - Oparcie
 - Szkielet
 - WYMIAR TERAPEUTYCZNY DUCHOWY
 - Nadzieja dająca życie
 - Pokój
 - Siła niwelująca lęk przed śmiercią
- WYMIAR OCHRONNY
 - Zaufanie, że istnieje siła wyższa, która ma nad nami opiekę
 - Zaufanie, że to, co Bóg powiedział, się spełni

Poniżej zamieszczam wybrane cytaty w ramach poszczególnych profili.

3.3.1 Wymiar terapeutyczny psychiczny – wybrane cytaty

- *Dla mnie jest bardzo ważna, bo modląc się, na przykład wieczorem, tak wieczorem [niewyraźnie – M.G.], modlę się o różne rzeczy i to mi daje poczucie bezpieczeństwa, ponieważ Bóg i w ogóle Anioł Stróż, tak, jest dla mnie kimś, do kogo zawsze można się zwrócić, tak jak też syn marnotrawny, prawda. Kiedyś moja polonistka też się śmiała, że jak trwoga to do Boga, że nigdy się nie nauczyła tego, właśnie, że zawsze tak robi, jak coś złego się dzieje, to też.*
- (...) uczucie, coś co wypływa ze środka osoby, jest to poczucie, zaufanie, że istnieje siła wyższa, którą traktujemy jako jednostkę silniejszą od nas, która decyduje o tym, znaczący może nie tyle decyduje, co ma nad nami jakąś opiekę.
- *Zaufanie i bezpieczeństwo. To są dla mnie najbliższe synonimy wiary. Kiedy myślę „wiara”, myślę o tym, że jest Ktoś kto się opiekuje, nie pozwala mi, w jakiś sposób pokazuje mi drogę, w jakiś sposób czuję się zabezpieczony, że nie popełnię błędów, których nie chciałbym popełnić (...).*
- (...) zaufanie, oczekiwanie, tak, czyli jeżeli ufam w to, co Bóg powiedział, to oczekuję, że to się wypełni (...).
- (...) Droga, bo po prostu jest to kierunek (...).

3.3.2 Wymiar terapeutyczny: duchowy, wybrane cytaty

- (...) wiara dla mnie jest nadzieją, która daje mi życie (...).
- (...) daje spokój przed śmiercią (...).
- Pokój.
- (...) nie mogę żyć bez wiary, i jakby ona się wypełnia w moim życiu przez to, że ja Bogu ufam, że ja postanawiam ufać Bogu, (...), że to jest takie pewne (...).

3.3.3 Wymiar ochronny – wybrane cytaty

- *Dla mnie jest bardzo ważna, bo modląc się, na przykład wieczorem, tak wieczorem [niewyraźnie – M.G.], modlę się o różne rzeczy i to mi daje poczucie bezpieczeństwa, ponieważ Bóg i w ogóle Anioł Stróż, tak, jest dla mnie kimś, do kogo zawsze można się zwrócić, tak jak też syn marnotrawny, prawda. Kiedyś moja polonistka też się śmiała, że jak trwoga to do Boga, że nigdy się nie nauczyła tego, właśnie, że zawsze tak robi, jak coś złego się dzieje, to też.*

- (...) uczucie, coś co wypływa ze środka osoby, jest to poczucie, zaufanie, że istnieje siła wyższa, którą traktujemy jako jednostkę silniejszą od nas, która decyduje o tym, znaczy może nie tyle decyduje, co ma nad nami jakąś opiekę.
- *Zaufanie i bezpieczeństwo. To są dla mnie najbliższe synonimy wiary. Kiedy myślę „wiara”, myślę o tym, że jest Ktoś kto się opiekuje, nie pozwala mi, w jakiś sposób pokazuje mi drogę, w jakiś sposób czuję się zabezpieczony, że nie popełnię błędów, których nie chciałbym popełnić (...).*
- (...) zaufanie, oczekiwanie, tak, czyli jeżeli ufam w to, co Bóg powiedział, to oczekuję, że to się wypełni (...).
- (...) Droga, bo po prostu jest to kierunek (...).
- (...) świadomość, że Bóg czuwa nad życiem, że ma wielki plan.

3.4 Metaforyczne projekcje w ramach nadrzędnej kategorii WIARA W BOGA TO ŹRÓDŁO BEZPIECZEŃSTWA

Powyższe eksplikacje ujawniają pewne metaforyczne projekcje na temat tytułowej relacji. Po pierwsze, postrzeganie pojęcia *wiara w Boga* w kontekście potrzeby bezpieczeństwa dowodzi tego jak ważnym i niezbędnym elementem w życiu człowieka jest sfera nadprzyrodzona. Doświadczenie wiary jest do tego stopnia głębokie, że wypełnia przestrzeń zarezerwowaną dla najbardziej kluczowych potrzeb w życiu człowieka. Wynika z tego, że wiara stanowi dla badanych osób fundament, jest źródłem zdrowia psychicznego i duchowego. Pełni też funkcję ochronną, a więc widziana jest jako przysłowiowy parasol ochronny, drogowskaz, czy kierunek. Wiara w Boga gwarantuje zdrowie człowieka w różnych wymiarach i na różnych płaszczyznach. Jej działanie terapeutyczne przejawia się w tym, że jest źródłem pocieszenia w trudnych sytuacjach, daje poczucie pewności w to, że Bóg ma plan dla człowieka i że ten plan jest dobry, nawet jeśli pozornie sytuacja może wydawać się beznadziejna.

Zdrowie płynące z wiary też ma wymiar duchowy, a więc rozmówcy zauważają, że wiara daje ukojenie przed śmiercią, jest źródłem pokoju (termin użyty przez osobę żyjącą wiarą na co dzień, bardzo świadomą swoich przekonań, zastosowany został w znaczeniu takim, jakie występuje w Biblii – w domyśle pokój Boży, taki, który tylko Bóg może dać). Wiara jest źródłem nadziei dającej życie (chodzi tu o życie w wymiarze duchowym, życie Boga w człowieku).

Ponadto, wiara zabezpiecza przed błędami oraz daje gwarancję prawdziwości Bożych słów. Rozmówcy żywią przekonanie, że jeśli człowiek zawierzył swoje życie Bogu, to On na pewno się o niego troszczy oraz prowadzi go w życiu.

Podsumowanie

Fundament, zdrowie, drogowskaz, ukojenie, pokój, nadzieja, ochrona przed śmiercią, przed popełnieniem błędów, jak i zaufanie w to, że Bóg, jako obiekt wiary, jest prawdomówny i godny zaufania, ukazują wiarę w Boga jako źródło bezpieczeństwa. Każde słowo niesie za sobą nieco inne spojrzenie na relację pomiędzy wiarą a bezpieczeństwem, pokazuje ją z różnych punktów widzenia. Wiara nie tylko zabezpiecza człowieka na życie wieczne, ale również daje ochronę w życiu doczesnym, także w wymiarze bardziej cielesnym. Warto również zwrócić uwagę na to, że respondenci w wielu przypadkach nie nadają wierze wymiaru osobowego, nie utożsamiają wiary bezpośrednio z Bogiem, tylko z siłą, stanem, czy przekonaniem, mimo że każdy badany wie, że przedmiotem badania jest wiara rozumiana w kontekście religijno-duchowym. Jednak mimo tego, osoby te plasują wiarę na wysokim, czasem wydaje się nawet, że najwyższym, poziomie w hierarchii wartości. Jest to dla nich ostateczna instancja i stały punkt odniesienia. Na podstawie wypowiedzi, wiarę można porównać do wyroczni, czyli źródła absolutnej mądrości i prawdy. W tym kontekście, nadawanie wierze znaczeń związanych z bezpieczeństwem wydaje się tym bardziej interesujące i warte pogłębionej analizy. Rodzą się bowiem pytania: kto jest przedmiotem wiary w życiu tych osób, w kogo wierzą, skąd pochodzi ta wiara, którą odkrywają i odczuwają w swoim życiu? Takich pytań nie zadaję w trakcie wywiadów, ponieważ narzucałyby one pewien określony sposób widzenia wiary. Liczę, że na dalszym etapie badań będę w stanie bliżej przyjrzeć się tym kwestiom.

ABSTRACT

In the paper author discusses the linguistic view of the interplay between the notion of faith in God and the safety need. Main concern is focused on analysing metaphorical extensions of the concept of faith in God as the source of safety. Based on the interviews among Christians, author analyses the problem

in question with respect to particular semantic profiles of the metaphor FAITH IS A SOURCE OF SAFETY. In many cases faith is presented as the element that secures human life, guarantees peace, hope, offers protection and consolation. In other words, the picture of faith that emerges from the interviews portrays it as a fundamental notion in life, a source of safety, rescue or even the last resort.

Keywords: cognitive linguistics, faith in God, metaphor, semantic profile

Bibliografia

- Anusiewicz J., *Kulturowa teoria języka. Zarys problematyki*, [w:] *Język a kultura*, T. I, red. J. Anusiewicz, J. Bartmiński, Wrocław 1991.
- Anusiewicz J., *Potoczność jako sposób doświadczania świata i jako postawa wobec świata*, [w:] *Język a kultura*, T. 5 (*Potoczność w języku i w kulturze*), red. J. Anusiewicz, F. Nieckula, Wrocław 1992.
- Bartmiński J. i Niebrzegowska S., *Profile a podmiotowa interpretacja świata*, [w:] *Profilowanie w języku i tekście*, (red.) J. Bartmiński, R. Tokarski, Lublin 1998.
- Bartmiński J., *Językowe podstawy obrazu świata*, Lublin 2007.
- Casirrer E., *Essej o człowieku*, Warszawa 1971.
- Denzin N. K., Lincoln Y. S., *Wprowadzenie. Dziedzina i praktyka badań jakościowych*, przeł. K. Podemski, [w:] *Metody badań jakościowych*, red. N. K. Denzin, Y. S. Lincoln, Warszawa 2009.
- Grzegorzczkova R., *Profilowanie a inne pojęcia opisujące hierarchiczną strukturę znaczenia*, [w:] *Profilowanie w języku i tekście*, red. J. Bartmiński, R. Tokarski, Lublin 1998.
- Kostera M., *Antropologia organizacji. Metodologia badań terenowych*, Warszawa 2003.
- Krąpiec M. A., *Język i świat realny*, Lublin 1985.
- Lakoff G., Johnson M., *Metafory w naszym życiu*, przeł. T. Krzeszowski, Warszawa 1988.
- Langacker R.W., *Cognitive grammar. A basic introduction*, Oxford 2008.
- Maslow A. H., *A theory of human motivation*, [w:] *Psychological review*, 50, 1943, s. 370-396.
- Prasad P., Prasad A., *Ethnographic questions and the question of ethnography:*

Journeying from method to tradition in a pluralistic world, referat z konferencji: Academy of Management, Research Methods Division, Chicago 1999, [w:] M. Kostera, *Antropologia organizacji. Metodologia badań terenowych*, Warszawa 2003.

Rozwadowski J., *Semazyologia czyli nauka o rozwoju znaczeń wyrazow. Jej stan obecny, zasady i zadania*, [w:] Eos, 1903, s. 17-111.

Tokarski R., *Kulturowe i tekstotwórcze aspekty profilowania*, [w:] *Profilowanie w języku i tekście*, red. J. Bartmiński, R. Tokarski, Lublin 1998.

Waszakowa K., *Słotwórczy aspekt procesów profilowania*, [w:] *Profilowanie w języku i tekście*, red. J. Bartmiński, R. Tokarski, Lublin 1998.